

Opmerkingen stichting Samenwerkende PSO's Nederland over wetsvoorstel "Stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen"

Vier hoofdzaken

De stichting Samenwerkende PSO's Nederland (SPN) vindt hoofdzakelijk vier aspecten belangrijk, geredeneerd vanuit het belang van de (potentiële) gebruikers:

1. Dat er voor iedere Nederlander een aantrekkelijke landelijke digitale bibliotheek komt. Het voorstel regelt dit. Onze verwachting is dat de situatie beter wordt dan thans, door de versnipperde landelijke aanpak, het geval is
2. Dat iedere Nederlander in zijn woonplaats of naaste regio een fysieke bibliotheek kan aantreffen. Daar regelt het voorstel niets over.
3. Dat Nederlanders niet worden geconfronteerd met bibliotheken die (extra) worden getroffen door gemeentelijke bezuinigingen, als gevolg van de onttrekking van gelden uit het gemeentefonds. Die tussen OCW en VNG afgesproken onttrekking (bedoeld voor centrale aanschaf van e-content) is niet nodig.
4. Dat er zo min mogelijk scheiding is van een lidmaatschap van fysieke bibliotheken en gebruik kunnen maken van betaalde diensten van de landelijke digitale bibliotheek.

Ad 1.

Wij vinden het een goed plan de activiteiten van het SIOB en van BNL over te hevelen naar de KB. Op die manier komt er één bevoegd gezag voor de landelijke digitale bibliotheek en komt er een eind aan de huidige spanningen tussen het SIOB (als opdrachtgever) en BNL (als uitvoerder). Ook het in opdracht van het SIOB gemaakte [HEC-rapport](#) constateerde al dat BNL in een uiterst ingewikkeld speelveld moet opereren.

De KB is goed bezig met digitaliseren van historische kranten, tijdschriften en boeken en met [KB-dossiers](#). De SPN heeft daardoor de verwachting dat "een plaats- en tijdonafhankelijke voor het algemeen publiek toegankelijke bibliotheekvoorziening", ofwel "de landelijke digitale bibliotheek", bij de KB in goede handen zal zijn.

Ad 2.

Het HEC-rapport bevat o.i. adequate signaleringen over de hele openbare-bibliotheeksector. Maar met die signaleringen heeft het wetsvoorstel niets gedaan. Het voorstel blijft hinken op twee gedachten, namelijk aan de ene kant dat het openbare bibliotheekwerk de primaire verantwoordelijkheid van gemeenten is en dat die gemeenten geen verplichtingen opgelegd hoeven te krijgen en aan de andere kant dat sprake is van één geheel (wat het SIOB noemt: de "geïntegreerde bibliotheek").

De memorie van toelichting benadrukt op pagina 16 dat het zwaartepunt van het bibliotheekstelsel op decentraal niveau bij de lokale bibliotheekorganisaties en de gemeenten ligt. Gemeld wordt dat lokale keuzes het bekostigingsniveau bepalen. "Wettelijke voorschriften over bekostigingsniveaus – bijvoorbeeld in de vorm van een voorgeschreven gemeentelijke bijdrage per inwoner – verhouden zich niet met het decentrale karakter van het bibliotheekwerk en met de algemene lijnen van de achtereenvolgende Bestuursakkoorden tussen het Rijk en de andere overheden. De centrale organisatie van de digitale bibliotheek heeft als consequentie dat de lokale verantwoordelijkheid in hoofdzaak de

fysieke bibliotheek betreft en in het digitale domein alleen specifiek lokale toepassingen. Dit betekent een taakverandering voor openbare bibliotheken en gemeenten.”

Het voorstel begint in artikel 5 met de netwerkverantwoordelijkheid van de gezamenlijke overheden. Maar de wet zegt nergens hoeveel bibliotheken en PSO's er waar en met welke kwaliteit moeten zijn. Wij begrijpen dat het lastig is wettelijk te bepalen dat *elke* gemeente een bibliotheek (mede samen met andere gemeenten) in stand moet houden, maar helemaal niets regelen op dit vlak leidt er toe dat de thans toegepaste willekeur alleen maar groter zal worden.

Wij achten het nodig dat er minimale eisen worden gesteld aan spreiding en kwaliteit van bibliotheekvoorzieningen, inclusief de kwaliteit van het personeel.

Het voorstel gaat (artikel 7) o.a. over netwerkafspraken inzake leenverkeer en afstemming in collecties. Maar als geen van de drie overheden zich wil verbinden aan minimumnormen, staat vast dat - nu er lokaal ernstig op collectiebudgetten wordt bezuinigd - het aanvragenverkeer immens zal toenemen (aangejaagd door de landelijke gezamenlijke catalogus van artikel 7a, die in elke huiskamer het titelaanbod zichtbaar zal maken). Als gemeenten zich niet willen verbinden aan een minimumbijdrage, zal het snel spaak gaan lopen met het leenverkeer zoals geregeld in artikel 7b.

Ad 3.

De onttrekking van gelden aan het gemeentefonds zal naar verwachting tot verdere gemeentelijke bezuinigingen leiden.

De memorie van toelichting meldt: “De aanschaf van digitale media en de afkoop van rechten of licenties overstijgen het niveau van de individuele bibliotheek en kunnen alleen doelmatig op collectief niveau plaatsvinden. De bibliotheekbranche koopt weliswaar collectief in, maar kan met het gehanteerde omslagstelsel onvoldoende collectieve koopkracht organiseren.”

Dit argument klopt niet. De bibliotheekbranche heeft al aangetoond zelf voldoende koopkracht te kunnen en willen organiseren. Het cruciale punt is dat uitgeverij nauwelijks meewerken in de verwerving van e-content, maar dat die medewerking wel noodzakelijk is, omdat de minister van OCW de Tweede Kamer [nog recent heeft laten weten](#) dat de uitzondering in de Auteursrecht voor papieren boeken niet kan gelden voor e-content. Op pagina 22 van de memorie van toelichting, onder “leenrecht en e-lending”, wordt dit ook vermeld.

De memorie van toelichting zegt ook: “De centrale organisatie van de digitale bibliotheek heeft als consequentie dat de lokale verantwoordelijkheid in hoofdzaak de fysieke bibliotheek betreft en in het digitale domein alleen de specifiek lokale toepassingen. Dit betekent een taakverandering voor openbare bibliotheken en gemeenten.”

Zo'n zin geeft gemeenten die denken en hopen dat alles digitaal wordt wapens in handen. Gelukkig zijn er nog veel gemeenten die wel hun verantwoordelijkheid nemen - maar gemeenten komen door decentralisatie zonder voldoende gelden op zorggebied steeds meer onder druk.

Ad 4.

Iedereen kan overal in Nederland (en de rest van de wereld) binnenlopen bij openbare bibliotheken. Om er rond te kijken, te grasduinen, iets op te zoeken of iets te vragen hoef je geen “lid” te zijn van de bibliotheek. Pas als je iets mee naar huis wilt nemen, is een “lidmaatschap” (of abonnement, waar vaak meerdere typen, met verschillende dienstverleningsconcepten, van worden aangeboden) vereist.

Waarom zou een gebruiker (apart) “lid” moeten worden als zij/hij de digitale bibliotheek wil raadplegen? Voor de wet in werking treedt, zullen de bibliotheken met elkaar geregeld hebben dat er een nationale bibliotheekpas is. Via deze pas en de voor de website “landelijke digitale bibliotheek” vereiste inloggegevens, als het gaat om betaalde diensten, is

het thuisgebruik van e-content uit de landelijke bibliotheek te regelen. Alsmede het gebruik van de Nationale Bibliotheek Catalogus voor het aanvragen van fysieke materialen. Zonder dubbele registraties of extra kosten.

Om zomaar eens te kijken wat er digitaal beschikbaar is, hoeft iemand die online is natuurlijk geen "lid" te worden.

Provinciale taken

De SPN wil ook een opmerking maken over de provinciale ondersteuningstaken.

Artikel 13 meldt:

1. Een provinciale ondersteuningsinstelling is verantwoordelijk voor de distributie van fysieke werken door middel van het interbibliothecaire leenverkeer binnen de provincie of provincies waardoor zij wordt bekostigd of in stand gehouden.
2. De provinciale ondersteuningsinstellingen zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor a. de distributie van fysieke werken door middel van het interbibliothecaire leenverkeer tussen de provincies en b. de ontwikkeling van innovaties in het fysieke domein in overeenstemming met de Koninklijke Bibliotheek in verband met haar coördinerende taak.

In de toelichting bij dit artikel staat: "Deze taken zijn gebaseerd op een voorstel van het IPO voor een basispakket aan provinciale ondersteuning. Het IPO-voorstel omvatte naast de twee hier genoemde taken ook provinciaal collectiebeleid en het vormen van netwerken. Deze onderwerpen hoeven niet specifiek geregeld te worden, aangezien deze al in de artikelen 5, 6 en 7 als gezamenlijke taken van alle deelnemers aan het bibliotheeknetwerk zijn gedefinieerd."

Wij vinden dit een merkwaardig argument, want als iedereen gezamenlijk verantwoordelijk is, is feitelijk niemand in het bijzonder verantwoordelijk. Wij pleiten er voor die verantwoordelijkheid ook in de wet bij de PSO's te blijven benoemen, net als in de nieuwe bestuurlijke afspraken 2013-2014 het geval is.

We belichten artikel 13 lid 2 ook nog even apart: De provinciale ondersteuningsinstellingen zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor b. de ontwikkeling van innovaties in het fysieke domein in overeenstemming met de KB in verband met haar coördinerende taak.

De memorie van toelichting zegt hierover (pagina 16/17): "Daarbij komt dat in het digitale domein een laag tussen lokaal en centraal niveau niet meer vanzelfsprekend is. De geografische indeling speelt hier geen rol. (...). Dit wetsvoorstel laat de provinciale rol intact, maar beperkt deze tot die terreinen waar sprake is van een duidelijke meerwaarde. Dat betreft dienstverlening in het fysieke domein, zoals innovaties en het interbibliothecaire leenverkeer."

Wij wijzen er op dat de termen "digitaal domein" en "fysiek domein" zoals ze hier gebruikt worden tot misverstanden aanleiding kunnen geven. Fysieke bibliotheken maken al jarenlang gebruik van ICT-diensten (die voor een groot deel door de PSO's worden verzorgd). Juist voor interbibliothecair leenverkeer zijn deze ICT-diensten onontbeerlijk.

Het eerder vermelde HEC-rapport signaleert dat sommige gemeenteraden menen dat een bibliotheek geen ICT-kosten meer hoeft te maken omdat "dit toch landelijk geregeld is". Zij zijn volgens HEC niet in staat "onderscheid te maken tussen ICT en digitalisering terwijl deze beide belangrijke pijlers zijn van een hedendaagse bibliotheek."

Dat laatste blijkt volgens HEC ook te gelden voor "het bestuurlijke veld". Het rapport zegt: "Ten aanzien van de PSO's constateren wij dat veldpartijen ("onmisbare schakel") en het bestuurlijke veld ("kunnen op termijn verdwijnen") andere beelden hebben over de rol van de PSO's in de toekomst bij de digitale infrastructuur. Dit komt doordat voor partijen niet altijd de relatie helder is tussen de digitale infrastructuur en de reeds in bibliotheken aanwezige ICT-voorzieningen (onderhouden door PSO's)."

Wij dringen er op aan bij gebruik van de term “fysiek domein” duidelijk te maken dat voor bibliotheken met stoffelijke materialen ICT-ondersteuning net zo belangrijk is als voor de landelijke digitale bibliotheek.

Lidmaatschappen

De memorie van toelichting zegt op pagina 23: “Iedere ingezetene kan lid worden van de landelijke digitale bibliotheek. Dit betekent dat een ieder die in Nederland woont, zich kan inschrijven. Het is daarbij niet noodzakelijk lid te zijn van een fysieke bibliotheek. Dit sluit aan bij gangbare algemene patronen in online mediagebruik.”

In aanvulling op punt 4: Wij zijn het daar mee eens als het uitsluitend zou gaan om toegang tot e-content (“digitale werken”), hoewel de term “lid” niet goed past bij de relatie met een website (wat de landelijke digitale bibliotheek voor een gebruiker in essentie is), want in feite gaat het om de inloggegevens die nodig zijn voor gebruikmaken van betaalde diensten. “Gebruik maken van digitale diensten en bronnen” (art.17 lid 1) zal naar onze verwachting ook betekenen: het via de Nationale Bibliotheek Catalogus aanvragen van fysieke werken. Als de aanvrager deze wil ophalen en terugbrengen in een fysieke bibliotheek, is ons standpunt dat zo’n gebruiker gewoon lid behoort te zijn of worden van een fysieke bibliotheek. Ook moeten er o.i. geen overbodige kosten worden gemaakt voor dubbele administraties.

Wij zien voor ons: één stelsel van bibliotheken dat een belangrijke digitale en fysieke dienstverlening aanbiedt.

Het Algemeen Bestuur van de Stichting Samenwerkende PSO's Nederland:

- Arend Middelveld, Biblionet Groningen
- Jacques Malschaert, Bibliotheekservice Fryslân
- Lenie van der Werf, Biblionet Drenthe
- Tineke van Ham, Rijnbrink Groep (Overijssel en Gelderland)
- Ronald Spanier, Servicecentrum Flevolandse Bibliotheken
- Mireille Pondman, Bibliotheek Servicecentrum Utrecht
- Anne Rube, ProBiblio (Noord- en Zuid-Holland)
- Herma Hofmeijer, Zeeuwse Bibliotheek
- Henk Snier, Cubiss (Noord-Brabant en Limburg)